

Pályakezdők, verselők

Kezdő erdélyi magyar költők és írók *A meghajlás művészete* címen kiadott antológiája a *Korunk* folyóirat műhelyében készült. Közli is ezt a kötet alcíme: „A Korunk fiatal szerzőinek antológiája”. A könyvet Balázs Imre József, a folyóirat főszerkesztője szerkesztette, és tizenegy fiatal szerző írásait közli, valójában azoknak a fiataloknak az írásait, akik a kolozsvári *Korunk* folyóirat Generátor című rovatában mutatkoztak be. Jól és mértékkel szerkesztett könyv. A szerzők szövegeik, versek, prózák közlése után a könyv szerkesztőjének három kérdésére válaszolnak, majd még egy szöveg, úgy tűnik, szabadon választott vers vagy próza következik, azután rövid életrajz, amiből az derül ki, hogy mindannyian egyetemre járnak, vagy már be is fejezték tanulmányaikat, és hogy sokféle publikáltak, nem is mindig közismert lapokban vagy folyóiratokban, sokszor alig hozzáférhető helyeken. Elindultak tehát az irodalom országa felé, ám hogy honpolgárai lesznek-e majd, sok mindenben múlik, a könyv alapján tehető jóslaton azonban semmiképpen sem. „Pályakezdő írók szövegei, pályakezdésük kontextusaival együtt” – írja az antológia előszavában Balázs Imre József.

Az írók kivétel nélkül a nyolcvanas évek legvégén, legfeljebb második felében születtek, két kivétellel kötetük, könyvük még nincs. Huszonévesek tehát, valóban pályakezdők, de nem kócosak, nem is lázadók, és úgy látszik, komolyan veszik az irodalmat, bár nem lehet tudni, hányan maradnak majd közülük a pályán, azt sem, hogy amibe belekezdtek, folytathatónak bizonyul-e. Most csak annyi mondható, hogy pályakezdésük ígéretes, ami nem is annyira témaválasztásukból, élményeikből, fogalmazási készségükből, elfogadott irodalmi, esetleg másféle hatásokból derül ki, sokkal inkább a műveltségükből, az írásaikban megmutatkozó kulturális felkészültségükből, ami egyaránt vonatkozik olvasottságukra, tájékozódási képességükre, biztonságos nyelvhasználatukra, valamint formai

igényességükre. Első pillantásra is megállapítható, hogy „pályakezdésük kontextusa” az irodalmi műveltség. *A meghajlás művészete* című antológia a *Korunk* folyóirat irodalmi és kulturális törekvését tükrözi, hiszen a szerzők mindannyian a *Korunk*hoz is tartoznak; „közülük többen a Korunk Akadémia kreatív írás műhelyének munkájába is bekapcsolódtak 2008-ban” – áll a kötet rövid bevezetőjében. Amennyiben valóban az irodalmi kultúra írásaik forrásvidéke, akkor nyilván válaszolni kell arra a kérdésre is, hogy a kultúrának és a hagyománynak mely rétegeit mozgatják meg, mire és kire hivatkoznak, mi áll érdeklődésük előterében. Persze, tizenegyen vannak a kötet szerzői, és különböznek mind szóhasználatukban, mind pedig hivatkozásaikban, nem utolsósorban élményekben és tapasztalatokban is, de eme természetes különbözőzés ellenére vannak közös vonásaik, amelyek mindenképpen irodalmi tájékozottságukból következnek. Az irodalom vidékein most még, úgy látszik, szabadabban mozognak, mint a közvetlen tapasztalatok vidékein. Van ebben valami, amit mindenképpen számon kell tartani. A kultúra bizony visszafogottságra, tartózkodásra, nemegyszer csendre int. Mindenképpen visszafogja a harsányabb hangot, figyelmeztet arra, hogy sem a kultúra, sem a történelem nem most, nem velü(n)k kezdődik. Vannak előzményei, és nem is akármilyenek. Nem könnyű kibújni hatásuk alól, megvetéssel és visszautasítással semmiképpen sem lehet. Sokkal inkább lehet a műveltség elfogadásával, vagyis a műveltség világában való elhelyezkedéssel. Érdemes ezért megfigyelni, kik azok, költők, írók, akikre nyilatkozataikban, a kötetben közölt rövid interjúkban hivatkoznak. Bálint Tamás Sartre, Thomas Mann, Salinger, Varró Dániel nevét említi, ezeket olvasta az utóbbi időben, Váradi Nagy Pál a zene iránti érdeklődését hangsúlyozza, László Szabolcs Darvasi Lászlóra hivatkozik, Fülöp Orsolya Radnóti nevét említi, szerinte amit Radnóti ír, „az nagyon személyes”, de nyomban hozzáteszi az óvatosságra intő kultúra nevében, hogy ezt annak alapján mondja, amit olvasott tőle, Láng Orsolya Bodor Ádám, József Attila, Örkény nevét hozza fel, Visky Zsolt nem említi nevet, de a szövegköziségre hivatkozik, mondván: „Izgalmas számomra, ahogyan »idegen«, esetenként jól ismert szövegrészletek részeivé válnak (?) egy új szövegnek.” Varró Dánielen, Darvasi Lászlón, Bodor Ádámon kívül az irodalmi, egyben kulturális hagyományba tartozó neveket említene, zenére, filmre hivatkoznak, ami a kötet szerzőinek jó irányú tájékozottságáról beszél, de arról is, hogy még nem választottak maguknak egész életre szóló tradíciót, még nyitva van előttük a hagyományválasztás nem kevés vesződséggel járó művelete, ami talán abból is kiolvasható, hogy például Horváth Előd Benjámint Janus Pannonius epigrammáinak mintájára írta *Mikor a házban megbetegedett* című versét, egy másik versében pedig

Aeneas sakkozik, megint másokban Werther szólal meg, a Goethe regényétől eltérő kontextusban. A régi latin nyelvű magyar költészet, az antikvitás egyik hősenek, majd Werthernek emléke épül be Horváth verseibe, szóhasználatában lazán, formájában kötöttségeknek engedelmeskedve, jelezvén, hogy a múlt költészete sokféleképpen ugyan, de jelen van az új költői törekvésekben is. Ebben is az olvasottság, az irodalom múltjában való jártasság jelei ismerhetők fel. Aminthogy abban is, ahogyan Bálint Tamás *A fiatalságról* beszél az elképzelt öregség nézőpontjából, majd *A száműzetésből* szólal meg, hiszen ezekben a pontosan rímelő versekben hagyományos lírai témák fogalmazódnak meg, valamennyire ironikusan, amely irónia egyaránt érinti mind a múlt költői beszédmódjait, mind pedig a versben megszólaló költői ént. Papp-Zakor Ilka azt mondja, hogy „A vers játékos, zenei. Pihenteti az ember szinapszisait. A próza időigényesebb, és ezért fárasztóbb is. Ráadásul, a lírával ellentétben, nem nyújt zenei élményt, viszont könnyebben kezelhető, mint a vers, nehezebben válik »nyálássá« vagy elcsépeltté.” A kötet szerkesztőjének kérdésére adott válasz a vers és a próza közötti választás eldöntetlenségéről tanúskodik, függetlenül attól, hogy a vers és a próza ilyenén szembeállításával aligha bizonyítható, hiszen mért ne nyújtana a próza is zenei élményt, sokszor éppen zenei élményt nyújt. De nem ez a fontos, fontosabb a nyilatkozatban, hogy a próza „nehezebben válik »nyálássá« vagy elcsépeltté”, ami azt jelenti, hogy védettebb a banálissal, a giccsel szemben, ami a prózaírás kultúrájából következik, a szóhasználat, a mondatformálás, de egyben a névadás fegyelmezettségéből is. Az időigényessége az elbeszélésnek jól látható a kötet más prózáinak felépítésén és megmunkáltságán is. László Szabolcs Darvasi Lászlónak ajánlott *Bogu Miloszt* című novelláján, de a hosszú című *Betűleves (avagy a dicsőségbe mártott Stef Ánusz)* betű- és szóanyagán, Fülöp Orsolya prózaversén, Benkő Jutka Tünde *Beszélő falak* című hosszabb novellája rétegzettségén meg a *Diderot* című kettős portrén. Úgyszintén Kósa Boróka *Snittek* címen közreadott két novelláján, főként pedig az *Árulások* erős élményanyagán meg Láng Orsolya rövidprózáin is. Ő hivatkozik mások mellett Bodor Ádámra, meg is látszik mondatain a Bodor Ádám-olvasás nyoma. Az inkább verset publikálók, az említett Bálint Tamás és Horváth Előd Benjámin mellett Szalma Réka verseire kell odafigyelni, mégpedig különös tekintettel a fal sokféle jelentést hordozó jelképére. A fal elzár, de biztonságot is nyújt, belső tapasztalat, de külső megjelenés is, ezért bő forrása lehet a lírai élménynek. Ott vannak a falak Benkő Jutka Tünde prózájában is. Hogy két szerző munkáiban is központi helyet foglal el a fal, aligha mulhatott a véletlenül, mert benne, a fal jellegében, a világban való létezés egyik súlyos terhe szólaltatható meg. Fülöp Orsolya versei a kötet

írásai között a leginkább földközeli. Bennük egy-egy villanásra mindennapi tapasztalatok fogalmazódnak meg nem mindennapi képekben és hasonlatokban. Mintha ismét kísérletezni lehetne az impresszionizmussal, Fülöp Orsolya versei a pillanat nyújtotta első benyomást ragadják meg. Visky Zsolt verseiben, említettem már, a szövegköziség jegyeire kell odafigyelni, és a fenti névsort Kavafisz nevével kell kiegészíteni: „(Na, így szinte Kavafisz)” – mondja zárójelben Visky Zsolt, a műveltség nyújtotta ihletet és tapasztalatot egyszerre igazolva és visszavonva. Ő az, akinek a kötet szerzői közül, Bálint Tamás mellett, van már kötete, sőt fordításkötete is jelent már meg.

A meghajlás művészete című fiatal erdélyi írókat bemutató kötet tartalmának vázlatos áttekintése után jogosan merül fel Balázs Imre József bevezetőjének kérdése, hogy „Milyen lesz a következő évtized irodalma? És milyen *nem* lesz?” A bevezető szerzője szerint a fiatal szerzők talán nem tudják a választ ezekre a kérdésekre, ami azonban a kötet olvasása nyomán aligha bizonyítható. Az antológia fiatal szerzői jól tudják a választ. A posztmodern tapasztalatok után vers- és prózaírásuk egyformán a műveltség szerepének felértékelődése felé mutat, amit különösen fontos a fiatal erdélyi – kisebbségi – irodalom jeleneként hangsúlyozni, hiszen a műveltség egyformán védi meg őket mind a vidékiesség veszélyétől, mind pedig a szűkre szabott és elcsépelet kisebbségi lét- meg sorstapasztalatoktól.

*

Fiatal, vagy nem is egészen fiatal, hiszen két- és többgyerekes családapa is szerepel közöttük, de mindenképpen kezdő, kötettel még nem rendelkező költők, összesen huszonhat költő verseiből *Használati utasítás* címen a Palatinus kiadónál az elmúlt évben antológia jelent meg. A kötetet válogatta, szerkesztette Reményi József Tamás és Turczi István. Folyóiratok, hús irodalmi műhely ajánlásából állították össze a szerkesztők a könyvet, nyilván saját irodalmi és versízlésüket követve. A folyóiratok a náluk bemutatkozó, náluk publikáló kezdő költőket javasolták közlésre az antológiában. Az ajánlásokból a szerkesztők válogattak. Nyilván rostáltak, és a kötetbe a szerintük legjobbak kerültek, van, aki kevesebb, van, aki több verssel. A versek előtt a költők fényképpel és rövid életrajzokkal mutatkoznak be. Van, aki egészen röviden életrajzának legfontosabb adatait közli, elmondja, hogy mikor és hol született, milyen iskolába járt, hol végezte tanulmányait vagy hol tanul, mások bővebben szólnak magukról, kedvenc költőik, íróik nevét említik meg, költészetükről, ars poeticájukról is mondanak néhány szót, azt is közlik, ez ideig hol jelentek meg verssel vagy prózával, esetleg kritikával és recenzióval. Beszédeselek a bemutatkozó

írások, előkészítik az antológia olvasóját a versek olvasására, nemegyszer, ha áttételesen is, van kapcsolat a bemutatkozó írások és a versek között, máskor nem ismerhető fel ilyen kapcsolat, ami azt jelzi, hogy a huszonhat kezdő költő mindegyike másként látja önmagát, másként viszonyul saját életrajzához, és megint másként a vershez. Mindenképpen a sajátja való törekvés jelei olvashatók ki ebből. És megegyezik a kötet szerkesztőinek szándékával is. Azt mondja a könyv fülszövegében Turczi István, hogy a „huszonhat, különös anyagból gyúrt ember” ugyanabban az időben létezik ugyan, a kötet szerkesztője mégsem igyekezett „masszát csinálni” belőlük. Nem a hasonlóságot kereste közöttük, hanem a különbözőést. Azt jelenti ez, hogy a *Használati utasítás* nem nemzedéki versantológia, eltérően más hasonló jellegű kiadványtól, például az erdélyi fiatal költőknek és íróknak fentebb bemutatott antológiájától. Nem törekszik egységes kép kialakítására, sem pedig megegyező vagy hasonló poétikák bemutatására, ellenkezőleg, a költőket, a huszonhat különös anyagból gyúrt embert mutatja be, függetlenül attól, hogy van-e közöttük felismerhető, kimutatható kapcsolat vagy nincs. Persze a különbözőség mellett hasonlóságok is felismerhetők a huszonhatok verseiben. Ám éppen ezért a *Használati utasítás* olvasása során nem tehető fel az erdélyi antológia szerkesztőjének kérdése, hogy „Milyen lesz a következő évtized irodalma? És milyen *nem* lesz?” Sokkal inkább tehető fel az a kérdés, hogy a mai napon, a versantológia megjelenésének napjaiban, milyen a még nem kanonizált magyar költészet, milyen megkülönböztető jegyei vannak, milyen a jelene a magyar lírának az éppen most induló, hosszabb vagy rövidebb ideje verselő költők szövegeinek tükrében.

Ami bizonyos, nem a „fordulat éve” a *Használati utasítás* megjelenésének éve. Már túl a posztmodernen, túl a szövegirodalmi próbálkozásokon és sikereken, túl a magyar költészetet megújítani célzó programokon, a mostani versantológia legtöbb költője a közelebbi vagy a távolabbi múlt költészetében keres társat. Nagy Zsuka versében könnyű felismerni Pilinszky költészetének hatását és jelenlétét, még akkor is, ha némi lazasággal sorolja Pilinszky verseinek szavait: „és veled facipőben járt a remény / a szívemet felfalta egy francia / de harmadnapon felsírtak a ravensbrücki fák / apokrifet írtam világmindenség-imáját / négy sorosba foglaltam a hiányt / és amiként kezdtem végig az maradtam”, ugyanő *A vers* című versében magát a verset, de a versírást sem kíméli: „társbérletben a szívvel / kuporogva éhezünk egy jó / szóért egy jó sorért / versközértbe verslábat / veszünk vacsorára”. Hát ebbe a „versközértbe” többen is betértek a huszonhatok közül. Marsó Paula egész városrészt épített Blaise Pascaltól, Soren K-n, Mandelstamon és Paszternákon át Bruno Schulzиг, Veres Máté *A régi mes-*

tereknek írja versét, Ayhan Gökhán a bibliában találja meg verseinek forrásvidékét, Molnár Illés haikut ékel a versbe, Szolcsányi Ákos Sztavrogint emeli verscímbe, Turai Laura canzonettákat ír, Váradi Nagy Pál versében „pistike agyát ágnes mossa / sulyka villan vér terül szét”, Tari Gergely a beatköltészetre hivatkozik, Kőrizs Imre *Horácból* ír verset, majd „születésnapicentó”-t küld Lator Lászlónak *Toldi éjszakája* címen, ahol – mint Váradi Nagy Pál idézett versében – Arany János lép színre, Lesi Zoltán egészen Csokonaiig megy vissza, az ő manírjában, szóhasználatában és helyesíráásával ír szonettet és *Tsompás néember* címen anakreoni sorokból gúnyverset, míg Becsi András Shakespeare úrnak küld tisztelettel *Széljegyzeteket* a Szentivánéji álmhoz, a Vízkereszthez, a Sok hűhóhoz, Korpa Tamás Kant mester álmát írja meg a tengerről, Tamás Zsuzsa a Nagyhét napjait veszi sorra, majd Schaár Erzsébethez ír verset olyan tiszta, áttetsző sorokban, amilyenek Schaár Erzsébet szobrai, Szöllőssy Balázs közvetve József Attilát szólaltatja meg a *Szürkület* című versben, majd *Borisz Paszternákhoz* intézi szavait, Svébis Bence bibliai történetet foglal versbe, Tatár Balázs János a számítógéphez ír verset, mondván: „Menteni kéne ami menthető.” Nem véletlenül jutottam el a felsorolásban éppen e verssorra alig hasonlító verssorig, amit a költő dőlt betűkkel nyomtatott, ami azt jelenti, idézet lehet, de jelentheti azt is, hogy nagyra tartja a költő ezeket a szavakat... Mindenesetre verskezdő sor ez, számítógép-kezelők mondása, ám a múlt felé fordulás mondása is lehet, hiszen a hagyományba átment múlt mentésre, óvásra és ápolásra szorul, amit a *Használati utasítás* költői meg is tesznek; mentik és átmentik a jelenbe a költészet múltját, segítségért és példakért fordulnak az irodalom és a kultúra tradíciójához, s ebben nem a kezdő költőkre oly jellemző hatások nyomait kell felismerni, persze azokat is, hanem egy erős hajlandóságot a műveltségre. Zárójelben és önironikusan mondja bemutatkozó írásában Kőrizs Imre, hogy „(Olybá tűnik, hogy bizonyos – ma már nem is olyan alacsony – kor alatt a doktori cím költőknek valósággal kötelező.)” „Doktori címen” itt valójában azt a nagy kiterjedésű műveltségi anyagot kell érteni, ami manapság – úgy látszik – nélkülözhetetlen a versíráshoz. Műveltségi anyagon pedig nem egyszerűen tudásanyagot kell érteni, hanem a versírás műveltségét, azt, hogy jambus és rím, szabad ritmus és kötött sorszerkezet nélkül „bizonyos kor alatt” már nem lehet verset írni. Egy-két kivételtől eltekintve a *Használati utasítás* költőit a készakarva vállalt versírói kultúra különbözteti meg. Ebben nem különböznek a *Korunk* fiatal szerzőitől, legfeljebb a vers kötöttségeihez való vonzódásuk kétarcú, mert amíg betartják a szabályokat lazítással, iróniával ellent is állnak a szabályoknak. Jól mutatta ezt Nagy Zsuka Pilinszky közismert szavaiból felépített strófája. De jól mutatják ezt az Arany János

vagy Csokonai mintáira írott versek is, nem utolsósorban a költők neveinek előfordulása egy-egy versben. A versantológia költőinek versei nagyjából élnek is a műveltség eme ambivalenciájával, persze közülük mindenki más-más módon, van, aki közvetlenül, van, aki áttételesen. És ami egészen különös, a kötet legtöbb költője műveltségi anyagának kétarcúsága nem a fogalmi líra, nem a gondolati költészet, nem a nyelvkritikai vers felé vezette el őket, ellenkezőleg, az alanyiség irányába, az élményi költészet felé. A szerelem, a halál, a táj, az évszakok, az éjszaka, megannyi hagyományos lírai téma ismerhető fel verseikben a megéltség magas hőfokán, az erősebb szavak és képek sem riasztják el őket az élményiség megfogalmazásától. Klujber Balázs bemutatkozó írásában ezt így fogalmazza meg: „Minden jel szerint nem nőttem még fel, de már koravén vagyok.” Erős és közvetlen élményiség a múlt felé fordulás eszköztárával – így lehetne talán összefoglalni a *Használati utasítás* legtöbb költőjének kétarcúságát. Király Odett bemutatkozó írásában szerepel talán a legtöbb költő neve, egymásnak ellentmondó neveket kapcsol össze, úgymint Csoóri és Petri, Nagy László és Tandori nevét, más-más költői magatartások képviselőinek nevét, majd magyarázatképpen hozzáfűzi, hogy „Van egy vonal, ahova az én verseim is beilleszthetők, de nem gondolom, hogy ennek nagyobb jelentősége volna, mint például a cukornak a teában. Hogy feloldódik és beágyazódik valami egészbe. Költészetbe, életbe, városba, faluba, vagy mindenhova egyszerre.” Elég magasra törő program, de általánosítható: a Palatinus kiadó kezdő költőket bemutató versantológiája éppen ennek a programnak a jegyében készülhetett. A költészet jelenébe és történetébe beágyazódó versek kerültek az antológiába, nem az elődöktől elhatárolódó, hanem az elődök közé beilleszkedő versek.

Valóban mit mond a pályájukat éppen most, de a versírást már korábban kezdő költők antológiája a mai magyar költészet jelenéről? Azt mondja, hogy ma kevesebb a kísérletezés, annál több a múlt felé fordulás, ma nem új programok fogalmazódnak meg, hanem valami utániak; a későmodern, vagy még korábbi poétikák új öltözékben. Más huszonhat költő másik antológiája, lehetséges, más képét mutatná fel a mai magyar líra jelenének. Ami a *Használati utasítás* alapján bizonyossággal állítható, a mai magyar versíró kultúra igen magas szinten áll.

*

Két fiatal(abb) vajdasági költő verseskötete jelent meg nemrégiben; az egyik Szögi Csabáé és *Korai orgasmus*, a másik Tóbiás Krisztiáné, és *vasjani* a címe. Mindkét könyvet a zentai zEtna kiadó adta közre. Szögi Csabától jelent már meg verseskötet, 1997-ben *Költőfogyatkozás* címen, közben *Drót* címen regényt is publikált. Tóbiás Krisztiánnak is van már korábbról verseskötete, *Ver/sec* címen jelent meg. Nem kezdők tehát, de az sem mondható, hogy befutottak; a költészetben most ott tartanak éppen, ahol eldőlhet, milyen irányban folytatható a megkezdett út, ha egyáltalán folytatható. Ugyanakkor a két kötet azt a kérdést is felveti, hogy hol áll most a magyar költészet a Vajdaságban, írható-e, és milyen verset írnak ma errefelé a most induló, vagy már útban levő költők. E két költő mellett másokat is szem előtt kellene tartani, olyanokat is, akiknek még nincs könyvük, vagy éppen csak első kötetük jelent meg, hogy igazán megbízható válasz adódhassék a fenti kérdésre. Folyóiratokban, más kiadványokban, kötetekben hozzáférhető már néhány most induló költő verse, olyanoké is, akikre az elkövetkező években nyilván számítani lehet. Nem tekinthető véletlennek azonban, hogy az új költők jelentkezése nem talált nagyobb visszhangra, egy-egy recenzió, baráti jegyzet, rövid beszélgetés mellett igazi kritikai olvasásban a költészetbe korábban vagy most belépők még nem részesültek. Ez részint annak tudható be, hogy kritika helyett az errefelé írogatók legfeljebb vállveregetést kapnak, részint az elsatnyult, visszafojtott irodalmi életnek. Nem utolsósorban az eluralkodó csendes visszahúzódásnak, a vajdasági magyar, mint kisebbségi irodalom egésze kérdésességének. Ma már szinte senki nem teszi fel a kérdést, hogy létezik-e a magyar irodalomnak vajdasági magyar, önállósággal és saját értékrenddel is rendelkező – kisebbségi – szárnya, vagy aminek egykor – talán – mutatkozott ez az irodalom, értékeket nemcsak befogadó, hanem kibocsátó kultúrának, mára elveszítette arcát, feloldódott az egységesnek mondott magyar irodalomban, legfeljebb a helyi színek egy-egy vonása tűnik mostanában fel valamely, a vidékiességbe merült irodalminak látszó megnyilatkozásban. Mintha elköltözött volna innen az irodalom, csak maradványai látszanak, meg egy-két figyelmet érdemlő könyv, például Szegedi-Szabó Béla *Azúr pajs* című kötete, Vasagyi Mária prózája, Harkai Vass Éva díjazott könyve, Nagy Abonyi Árpád regénye... Csak egyedi példák ezek, a kritika figyelmét érdemlő példák, ám az irodalom szétszóródását, az irodalmi élet elsatnyulását nem akadályozhatják meg. A most indulók azonban megakadályozhatják, ha kedvük és erejük van hozzá. Meg ha eltekintenek az irodalomtól idegen elvárásoktól. Főként attól, hogy ha már kisebbségi, akkor legyen alkalmazott és funkcionális, ún. „sorskérdéseket” megfogalmazó; a világ, vele a magyar irodalom meg

menjen, amerre akar. Ezért érdemel külön figyelmet Szögi Csaba és Tóbiás Krisztián kötete. Nem mintha valaki is tőlük várná el a vajdasági magyar irodalom megújódását, nem is tehető e teher a hátukra, ám köteteknek olvasása egyre csak felteszi a kérdést, merre jár most „a mi irodalmunk”?

Szögi Csaba rövid, alig néhány verset tartalmazó ciklusokból építette fel a *Korai orgazmust*. És minden cikluscím alá sokfelől származó mottót írt, Goethe, Beckett, Blake, a Mahábhárata, Joyce, a Kalevala szavai, mondatai olvashatók a cikluscímek alatt. A kötet egésze előtt meg több mondat Anatole France-tól. Érdemes ennek néhány szavát idézni is, mert jól jelezheti Szögi Csaba verseinek irányát. Ez áll többek között a kötet mottójában: „Anyák sírtak, és a néma egeket a szerelem dala, a gyűlölet kiáltása, az áldozatok jajgatása döngette”; meg ez: „fellobbanás a végtelenben”. Van valami erős egzaltáció az egykor híres francia író szavaiban, és nem véletlenül idézhette Szögi éppen ezeket az Anatole France-ra nem igazán jellemző mondatokat. Mert őt magát jellemzik. Főként a felfokozottság, az egzaltáció, az erős szavak és képek keresése, kiáltozás és jajgatás, fellobbanás meg nagyon közvetlenül több változatban a szerelem. A *Korai orgazmus* egészét a szerelem élménye hatja át; úgy látszik, Szögi Csaba világtapasztalatát ez a lírai témakör határozza meg. S természetesen mindaz, ami ezzel jár együtt. A magány érzése, a nagybetűs Te, a Róla, az Őt, a Vele, a távolodó és a közelítő tél meg tavasz, hold és halál, „ahogy végleg elhal a csend”, „mérhetetlen rosszkedv” is, némi kábulat, vele együtt álmok és mámor, sok minden, ami amúgy hagyományosan a szerelem jelentéskörébe tartozik. „[H]ová most indulok / nem jön már velem senki sem” – áll az *Enyészet* című hosszabb vers végén. Van ebben némi fenyegetés, a szerelem visszahívása is kihallatszik belőle, ám semmiképpen sem a lanyhulásé, mert Szögi Csaba szerelemélményének szerves része (természetesen) az erotika, bár Erősz vizeire nem igazán hajózik ki. A kötet címadó verse jól mutatja ezt. A szerelem órája után a távozó szeme „picit könnyez”, talán a szomorúság könnycseppjei az arcán, „bár – mondja a vers – lehet, csak egy porszem / mi behullott”. Az *Egy percet még* című vers a költőt, a verset is megszólítja: „s a költő halott / és már csak sóhajtani tudott”, majd a kihagyás jele után így folytatódik a vers: „de éltem vált verssé / s ez ódában Te vagy a refrén / mindörökkön örökké / s nem bánt a bugyuta rím, vagy rímtelenség, mindegy / nem verset írok, élek! / félek / csupán egy keringőre kérlek / egy táncot még / egy percet”, megint kihagyás következik, majd a vers utolsó szava: „életfogytiglanit”. Akitől életfogytiglanig tartó egy percet kérnek, biztos lehet a dolgában... A vers, az óda, a refrén, a rím és a rímtelenség, megannyi kelléke a költészetnek, mit sem ér a tánchoz,

a keringőhöz, az életfogytiglan tartó egy perchez képest, mondja a vers. Talán ha visszafogottabbra, ha mivesebbre, ha csendesebbre fogná Szögi Csaba a verset... Más szóval, van kivezető út az egzaltságból, ami nem vezet ki feltétlenül a szerelemből is. De kivezethet a költészetből.

Tóbiás Krisztián Sinkó-díjjal kitüntetett fiatal költő más utakon jár. Ha Szögi Csaba számára a vers problémát jelent, és problematizálja is a versbeszédet, Tóbiás Krisztián ilyen gondokkal nem küzd. Majdnem zökkenőmentesen követik egymást versének hosszú és rövid sorai, nincsenek köztük éles váltások, mintha csak egyetlen, de hosszan tartó élmény szólalna meg bennük. Akár elbeszélő költeménynek is tekinthető a *vasjani*, hiszen a cím nélkül egymást követő versek egyetlen, közlebről azonban meg nem határozott narratív fonatra fonódnak. Valakinek, a költő nagyapjának?, erre enged következtetni a kötet végén a katonakép, életét idézik meg a rövid fejezeteknek is vehető versek, a gyerekkor világát, a felnőttkor tapasztalatait. Életrajzinak mondható a *vasjani*, ezért az emlékezet lírája hatja át, a képekben történő múltidézés, a hivatkozások bontónre, a Kopár szigetre, meg itt van Tito is, megkerülhetetlenül. És a háborúk meg minden, ami a háborúval jár együtt. Tóbiás Krisztián elég világosan fogalmazza meg történeteit, sőt eszméit is, nem is mindig költői képekben, többször hagyatkozva a szó szerinti jelentésre. Ami még csak nem is zavar(hat)ja az olvasót, hiszen így könnyebben helyezi el a vers történéseit időben és térben. Ha a múlt század közelmúltjának mondható, akkor a közelmúlt paraszti életének jelenetei sorjáznak a *vasjani* rendre csak egyetlen mondatból álló verseiben. Bibliái képek, „jézuskrisztus” és Mózes, az „úristen”, babonák, hiedelmek, az elkerülhetetlen Jókai meg Petőfi, a talpra magyar, megannyi külső és belső jele meg tárgya egy elveszelődött kultúrájának. A paraszti műveltség mozdulatlanak látszó tényei meg tárgyi világa, amit Tóbiás Krisztián versekbe foglalt annak jegyében, hogy „mindenkinek meg van írva az élete / hogy meddig tart / meg hogy mit csinál benne / merre fog járni / satöbbi / aztán meg ki tudja”. Persze csak utólag tudható meg, mire megy ki a „mindenkinek” előre megírt élete. Tóbiás Krisztián az emlékezés titokzatos útjain követett nyomon egy életet, mégpedig úgy, mintha az eleve elrendeltség jeleit követné. Sok részletből, ismert vagy kevésbé ismert életmozzanatból emléket állít, és ez nagyon tiszteletre méltó. Kár, hogy az emlékmű alapzata törékeny. Nem mintha mindaz, amit hosszú versében elbeszél, ne lenne megnyugtatóan hiteles, nem mintha egy-egy versére az elbeszélő költeménynek ne lehetne azt mondani, „így van, így igaz”, mégis kérdés, hogy az írásjelek közül csupán a pontot ismerő, a verset egyetlen lélegzetvétellel előadni szándékozó

költő világa költészetként mennyire hiteles. Olvasmányos a *vasjani*, és nyilván vannak, lesznek is olvasói, de költője mintha csupán az ihletre támaszkodna, mintha elkerülték volna figyelmét az epikai magból kifejlő szabadvers poétikai tapasztalatai...

Mit mond tehát a két fiatal(abb) költő költészete a vajdasági magyar költészet jelenéről, netán jövőjéről is? Azt mondja, hogy a már kanonizált költők műve mellett felépült lassan egy újabb, a múlthoz és a jelenhez egyaránt odaforduló költői törekvés, amelynek egyelőre csak elmosódó vonásai látszanak, és mintha hiányozna belőle az újítás, az újraértékelés, az átalakítás szándéka. Pedig nem írta el a kánon az újabban jelentkezők előtt a megújulás esélyét. Se Szögi Csaba, se Tóbiás Krisztián versei nem jeleznek fordulatot, ám vannak, és ez nem a legkevesebb, amit költő a költészetért megtehet.

